

Nyitóbeszéd

A mai konferenciának nemcsak a címe és tárgya, hanem a helyszíne is különleges. Ha megkérdeznénk egy járókelőt, „Mi ez a nagyszerű épület?“, valószínűleg azt válaszolná, hogy „Ez a Néprajzi Múzeum”. Holott valójában ez az Igazságügyi Palota, az egykor legmagasabb magyar bírói fórum, a Kúria régi/új otthona.

1896-ban, honalapításunk 1000 éves évfordulójára épült és már a helyszín kiválasztása sem volt véletlen. Velünk szemben a Parlament - vagy ahogy hagyományosan nevezzük - az Országház áll, mellette a Földművelésügyi Minisztérium. Az ország főterén így jelenítették meg a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom hármását. Ma már az Alaptörvényünk írásban is rögzíti, hogy a magyar állam működése a hatalommegosztás elvén alapszik.

A Kúria sorsát az 1949-es kommunista hatalomátvétel pecsételte meg. A marxi ideológia egyik fő üzenete a „jog elhalásának” gondolata volt. Ennek jegyében az Igazságügyi Palota nagyobb részét a Munkásmozgalmi Intézet foglalta el, majd 1951-ben végleg kiűzték innen a korábban már átnevezett, a személyekben is kicserélt bírói testületet. A Kommunista Párt végső diadalát jelentette, hogy az épületbe a kommunista párt történetét bemutató múzeum került, amelynek első rendezvénye a kommunista Rákosi Mátyás életéről szóló kiállítás lett.

2012-ben az épület szimbolikus visszafoglalása már megtörtént: az aulában látható az egykor itt álló Justitia szobor képmása. Az Országház tervezőjéről elnevezett „Steindl Imre Program” keretében pedig jelenleg is zajlik a Kúria visszaköltözésének előkészítése.

***

A rendszerváltás óta a kelet-közép európai országokat gyakran nevezik új demokráciáknak. De ez a térszerkezet is megmutatja, hogy a jogállamiság Magyarországon sem 1990-ben kezdődött.

Az ezeréves magyar állam ugyanis az adott kor jogi és kulturális színvonalán mindig is jogállam volt:

- Államalapító Szent István királyunknak a fiához intézett intelmei alkotmányos államcélokat megfogalmazó jogi tartalmat hordoztak,
- az 1222-es Aranybulla az angol Magna Charta után a második nemesi alkotmány volt Európában,
- Mátyás királyunkhoz köthető az első bírósági reform. Bizonyos, hogy nemcsak a népmesei történetek miatt kapta meg az „igazságos” jelzőt. Már a kortársak is így tekinthettek rá a

kiterjedt jogalkotó tevékenysége miatt, s mert ifjak tucatjait küldte Itália híres jogi iskoláiba.

- Az ifjak egyike volt Werbőczy István, akinek Tripartituma nemcsak a maga korában volt egyedülálló joggyűjtemény, hanem évszázadokig meghatározta a magyar jogéletet.
- Az így erősödő jogásznemzedékek teremtették meg a polgári bíraskodás alapjait, amelynek egyik ékessége lett a 150 éve elfogadott 1869. évi IV. törvénycikk a bírói hatalomról. (Ebben a bírói függetlenséget biztosító olyan összeférhetetlenségi szabályokkal, amelyek más országokban ma sincsenek.)
- Ilyen előzmények után kerülhetett ennek az épületnek a homlokzatára a mondat: Iusticia Regnorum Fundamentum.

Alaptörvényünk ezért is utal vissza a történeti alkotmányunkra. Ez nem valamifajta maradiság, de nem is üres frázis, hanem a szerves magyar állam- és jogfejlődés alkotmányos szintű elismerése.

***

A rendszerváltozás a kelet-közép európai országokban nagy reményekre adott okot: fennállt a lehetősége annak, hogy visszatérjünk ezeréves jogi és állami, vagyis kimondhatjuk, jogállami hagyományainkhoz.

A remények mellett nagy kihívások is érték az országot az euro-atlanti integráció során: komoly elvárásokat fogalmaztak meg a nemzetközi szervezetek a jogrendszer átalakításával kapcsolatban.

Ebben a folyamatban a hangsúlyok nem mindig a megfelelő helyre kerültek, az államiság újjáépítésének folyamata néhány helyen félrecsúszott. A hagyományokhoz való visszatérés helyett olykor szolgai „jogátvétel” zajlott – megpróbálták a magyar jogrendszert EU konformmá tenni és éltanulói hevülettel átültetni a nemzetközi gyakorlatot a hazai jogi szabályozásba.

Ez a jogalakító folyamat azonban nem zárult le, hiszen nem is lehet lezárta egy folyamatosan változó nemzetközi környezetben. Éppen ezért tartjuk különösen fontosnak, hogy a bíróságokat folyamatosan felkészítsük az európai és a nemzetközi jog alkalmazásából fakadó kihívásokra.

2013 óta működik az Európai Szaktanácsadó Bírák Hálózata - 2017 óta bírósági titkári tagozattal kiegészülve. Ez a hálózat közvetlenül segíti az európai jog megfelelő alkalmazását, és közvetíti az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát a magyar bírói kar felé.

2014 óta ösztöndíjprogram keretében biztosítunk lehetőséget bírák és bírósági titkárok részére,

hogy több hónapos gyakorlatot tölthessenek el az Európai Unió Bíróságán, valamint a trieri Európai Jogakadémián. (Egykori ösztöndíjasaink között van olyan, aki jelenleg már alkotmánybírói tisztséget tölt be.) Ezen túl is évről évre nő a külföldi képzésekre kiutazók száma. A legutóbbi Európai Igazságügyi Eredménytábla adatai szerint a magyar bírák több, mint 80%-a részesül folyamatos EU jogi képzésben: ez az arány a negyedik legmagasabb az Unióban. De ez az Igazságügyi Eredménytábla azt is megmutatja, hogy ahol tárgyszerű mutatókban mérik meg a magyar bírósági szervezetet, ott mi az élvonalban, de legalábbis az Európai Unió első harmadában vagyunk.

Nemzetközi konferenciákat rendezünk: idén immár hetedik alkalommal fogjuk megrendezni a "Bíróságok és kommunikáció" nemzetközi konferenciánkat, és negyedik alkalommal a bírósági közvetítésről szóló nemzetközi konferenciánkat.

Ezen tanulmányutak, konferenciák tapasztalatai még inkább sürgetővé teszik a kérdést: mi a szerepe a nemzeti bíróságoknak? Manapság ugyanis, ha bíróságokról beszélünk, sokszor hozzá kell tennünk, hogy a nemzeti, tagállami bíróságokra gondolunk, hiszen a nemzetközi bíróságok is a belső jogélet részévé váltak. Ezzel együtt aggódó hangok is hallatszanak, többen a nemzeti szuverenitás és a bírói „függetlenség” korlátjának is tekintik a szupranacionális bíróságokat.

***

A jelenlegi konferencia témája is örök: a bírósági rendszerek felépítése, különösen igazgatásuk folyamatos változásban van. Magyarországon 1990-ben alakult meg az Alkotmánybíróság, 1992-ben újraindult a közigazgatási bíráskodás (ami hamarosan visszanyeri egykori külön bírósági létét), 2003-ban újra felálltak az ítélőtáblák, majd 2012-ben a Kúria is visszakapta régi nevét és feladatait.

A bírósági igazgatásban a miniszteri irányítást 1997-ben egy - az akkori európai elvárásoknak megfelelni kívánó - radikálisan tiszta tanácsi modell váltotta fel. Talán ennek az alig 15 évig működő modellnek a sikertelensége jó példa arra, hogy a pusztán jogátültetés, az „intézmény-transzplantáció” kudarcra van ítélve, ha az a nemzeti hagyományoktól idegen, és azt a jogi és intézményi környezet nem fogadja be.

Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács „szovjeteket” idéző mindenhatóságán alapuló rendszer kudarcra után alakult ki 2012-ben a jelenleg is működő, sajátos magyar modell. Ez egy hasonlattal talán úgy írható le, hogy az inga a két végpont után középen állt meg: bírói öngazgatás, de nem önkormányzatiság, és nem is miniszteri irányítás.

Messziről nézve bármibe bele lehet látni a jogállamiság veszélyeztetettségét, akár ebbe a

modellbe is. De igazából ez olyan mint a híres Rorschach teszt: az, hogy ki mit lát bele, többet elmond magáról a szemlélőről, mint a képről. Ebben a modellben sokan a hagyományokhoz való visszatérés és a XXI. századba lépés esélyét látjuk. Mások az önkormányzatiság megszűnése miatt – jóllehet az országos bírói tanácshoz hasonló testület számos Európai Unió országban egyáltalán nem létezik - a jogállamiságból való visszalépést láttak bele.

Különösen érdekes ezek fényében elgondolkozni azon, hogy hányféle jogi kultúra él egymás mellett nem csak a világon, hanem itt Európában is. Ki lehet jelteni, hogy van ideális recept? Van optimális fórumrendszer? Van tökéletes igazgatási modell? Aligha.

Az állam szuverenitásának immanens eleme, hogy a jogrendszer kialakításában szabadságot élvez. A jogrendszer taralmában lehetnek megkötések nemzetközi jogi és európai uniós jogi kötelezettségeink miatt, de a bírósági rendszer az államiség olyan „hardcore” része, amely kialakításának szabadsága és felelőssége mindig az államé marad.

***

A mai nap tulajdonképpen egy utazás: ahogy Frank Herbert fogalmazta meg kultikus Dűne című művében: Traveling without moving. Utazás, mozgás nélkül.

Olyan megközelítésben hallhatunk az európai igazságügyi térség mai kihívásairól és tapasztalatairól, ahogyan másol nem. Mert bár sokszor a különbözőségeket hangsúlyozzuk, valójában több közös van bennünk, mint hinnénk. A saját rendszerünk finomhangolásához hasznosíthatjuk az olaszok, a franciák, a csehek tapasztalatait is.

A konferenciánk résztvevői között többségében bírósági vezetők vannak jelen. Ez azt jelentené, hogy az itt elhangzottak nem érintik az ítélező bírókat? Talán közvetlenül nem, de hiszem, hogy a bíráskodás nem mechanikus szakipari munka. A bíró több, mint ítélező automata, több, mint „a törvény szája”.

A független bíráskodás sajátos lelkületet is igényel. Ehhez pedig igenis minden bírónak erőt ad, ha egy magasabb vagy távolabbi nézőpontból tekint mindennapi feladataira. A bíróságok nem azért vannak, hogy ott a bíró-jogászok önmagukat megvalósítsák, a bíróságoknak az emberek és az emberi közösségek biztonságát, békéjét, szabadságát, és jólétét kell szolgálniuk.

Kívánok mindenkinek jó utazást az elkövetkező napokra. Kívánom, hogy ihletet, azaz inspirációt merítve térjenek innen vissza a mindennapjaikhoz.